

تامین مالی زنجیره‌ای در صنایع معدنی

حامد عادل‌نیک

مدیر گروه معدن و صنایع معدنی

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی وزارت صنعت، معدن و تجارت

دومین رویداد جامع معدن و صنایع معدنی

میزگرد تخصصی روش‌های نوین تامین مالی و کاربرد آنها در صنایع معدنی

مرداد ماه ۱۴۰۳

فهرست مطالب

مقدمه

دسته‌بندی انواع روش‌های تامین مالی

روش‌های سنتی تامین مالی

تامین مالی زنجیره‌ای

تامین مالی زنجیره‌ای در ایران

بکارگیری تامین مالی زنجیره‌ای در صنایع معدنی، مورد مطالعه زنجیره فولاد و مس

یکی از مسائل جدی بخش حقیقی اقتصاد ایران، مشکلات مربوط به تامین مالی است. این در حالی است که اقتصاد ایران در طول سالیان متمادی با رشد فزاینده نقدینگی مواجه بوده است. این مساله در کشور تبدیل به **معمای نقدینگی** شده است. به طوری که در یک بازه بلندمدت، نسبت تسهیلات پرداختی سالانه توسط بانکها به بخش های مختلف اقتصادی و نسبت مانده تسهیلات بانکی به تولید ناخالص داخلی، روندی فزاینده داشته ولی در بخش واقعی، ظرفیتهای رشد و ستانده واقعی اقتصاد روندی نزولی دارد.

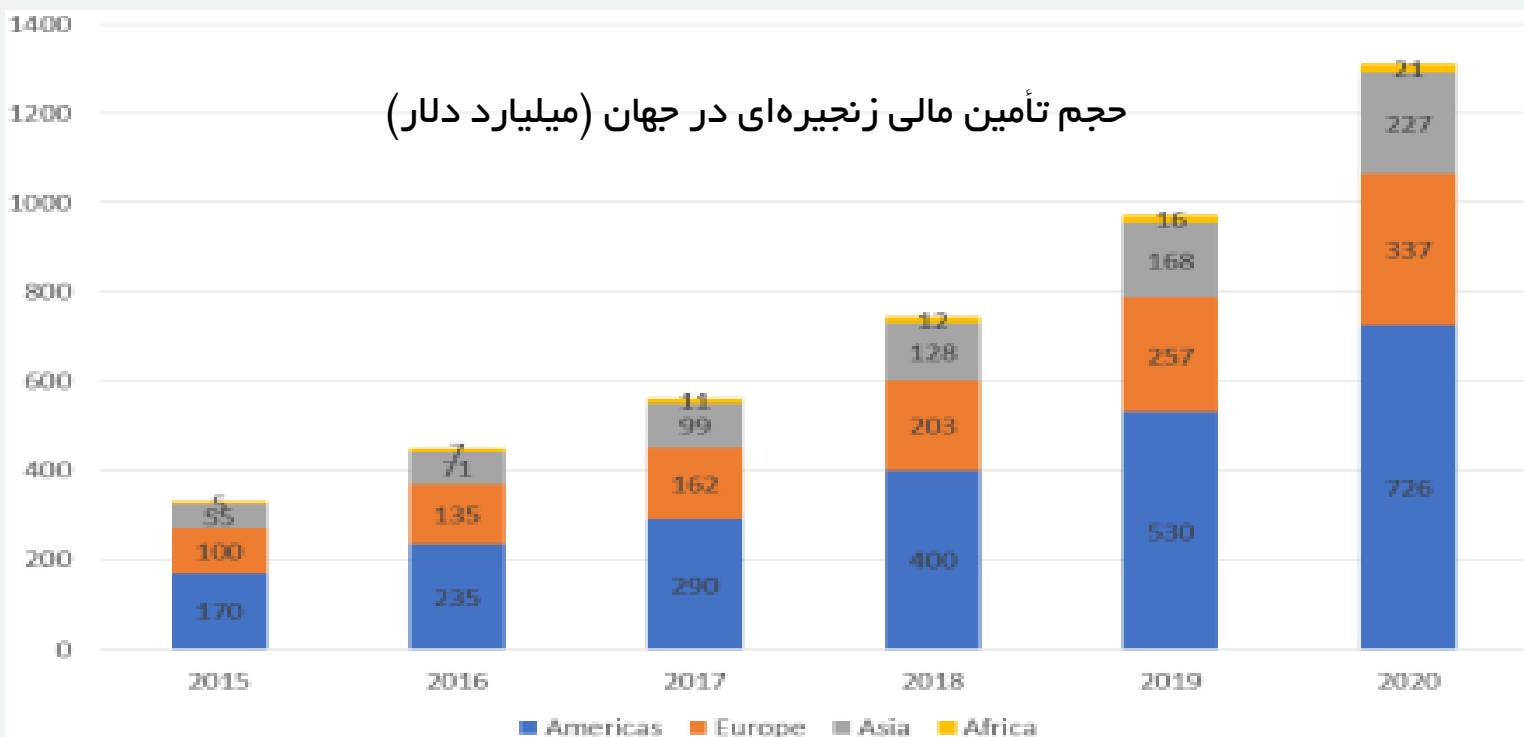
بنابراین از یک سو، نظام تامین مالی و سیاستهای اعتباری کشور نیازمند تغییر رویکرد و اصلاحات ساختاری است و از سوی دیگر وجود راهکارهای دیگری برای تامین مالی متناسب با فعالیتهای تولیدی و مدیریت نقدینگی موجود در اقتصاد کشور ضروری است.

□ در این میان یکی از راهکارهای نوین در حال گسترش در سطح جهان، **تامین مالی زنجیره‌ای (Supply Chain Finance)** است که رویکرد جدیدی در تأمین مالی سرمایه در گردش بنگاه‌های اقتصادی است و می‌تواند به واسطه تخصیص کارآ و هموار منابع مالی، بهبود مدیریت ریسک‌های مالی و افزایش شمول مالی، در نهایت به رشد اقتصادی و ثبات مالی اقتصاد کمک کند.

□ تأمین مالی زنجیره‌ای (تامین مالی زنجیره تامین) پس از بحران اعتباری جهانی در سال ۲۰۰۸ به فرآیندی رایج در صنعت بانکداری دنیا تبدیل شده است. بحران مذکور تأمین نقدینگی را در زنجیره‌های تامین به یک نگرانی اصلی برای مشاغل تبدیل کرد. پس از آن، متقاضیان منابع مالی به دنبال جایگزین‌هایی در سیستم بانکی افتادند تا بتوانند نقدینگی و مزیت رقابتی خود را حفظ کنند.

□ حجم تامین مالی زنجیره‌ای از کمتر از ۴۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۵ میلادی به نزدیک ۱.۴ تریلیون دلار در سال ۲۰۲۰ میلادی رسیده که بیشترین مقدار آن در قاره آمریکا اتفاق افتاده است.

حجم تأمین مالی زنجیره‌ای در جهان (میلیارد دلار)

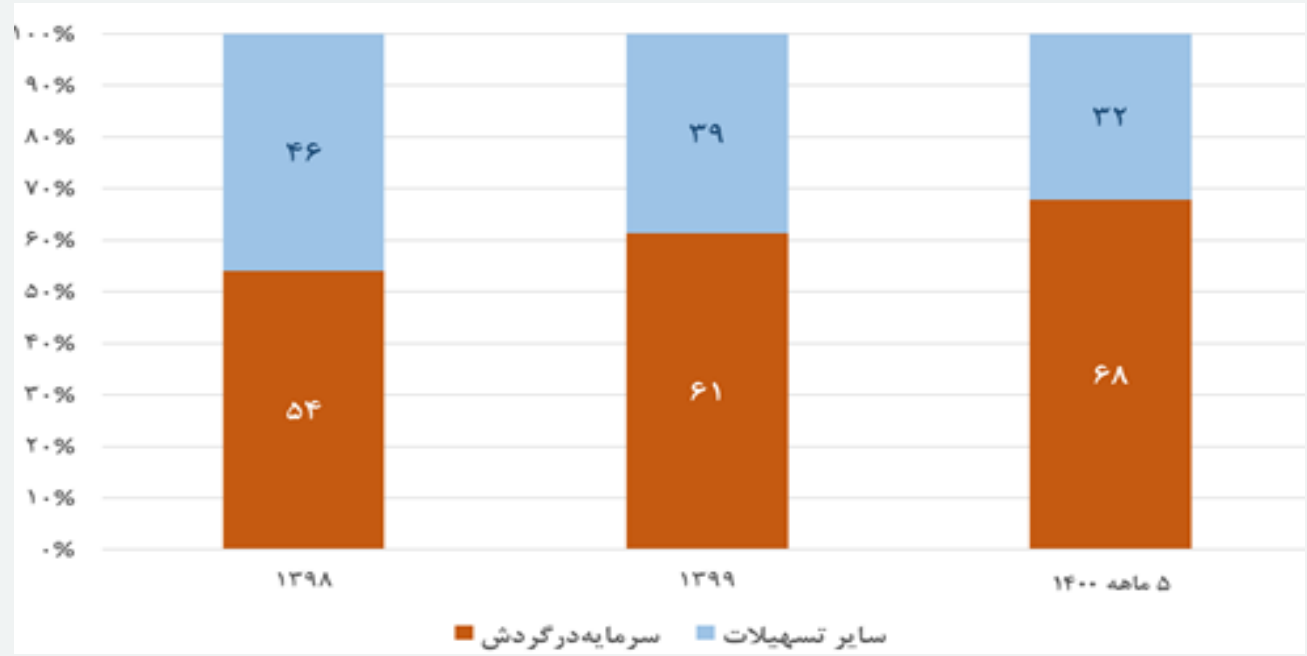
۱- تامین مالی از طریق شبکه بانکی

۲- تامین مالی از طریق بازار سرمایه

۳- تامین مالی از منابع عمومی

۴- تامین مالی از منابع خارجی

تسهیلات پرداختی بانک‌ها به تفکیک سرمایه در گردش و سایر (درصد)

ماخذ: بانک مرکزی

بخش عمده منابع بانکی به تامین سرمایه در گردش واحدهای اقتصادی اختصاص می‌یابد.

عملکرد تامین مالی در اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰

ماخذ: بانک مرکزی

تصویری از نظام تامین مالی اقتصاد

سهم تامین مالی

منابع خارجی

تامین مالی خارجی

منابع بودجه عمومی، صندوق توسعه ملی و ...

منابع عمومی

بازار بدهی، عرضه اولیه و ...

بازار سرمایه

تامین مالی بلندمدت، تامین مالی خانوار و ...

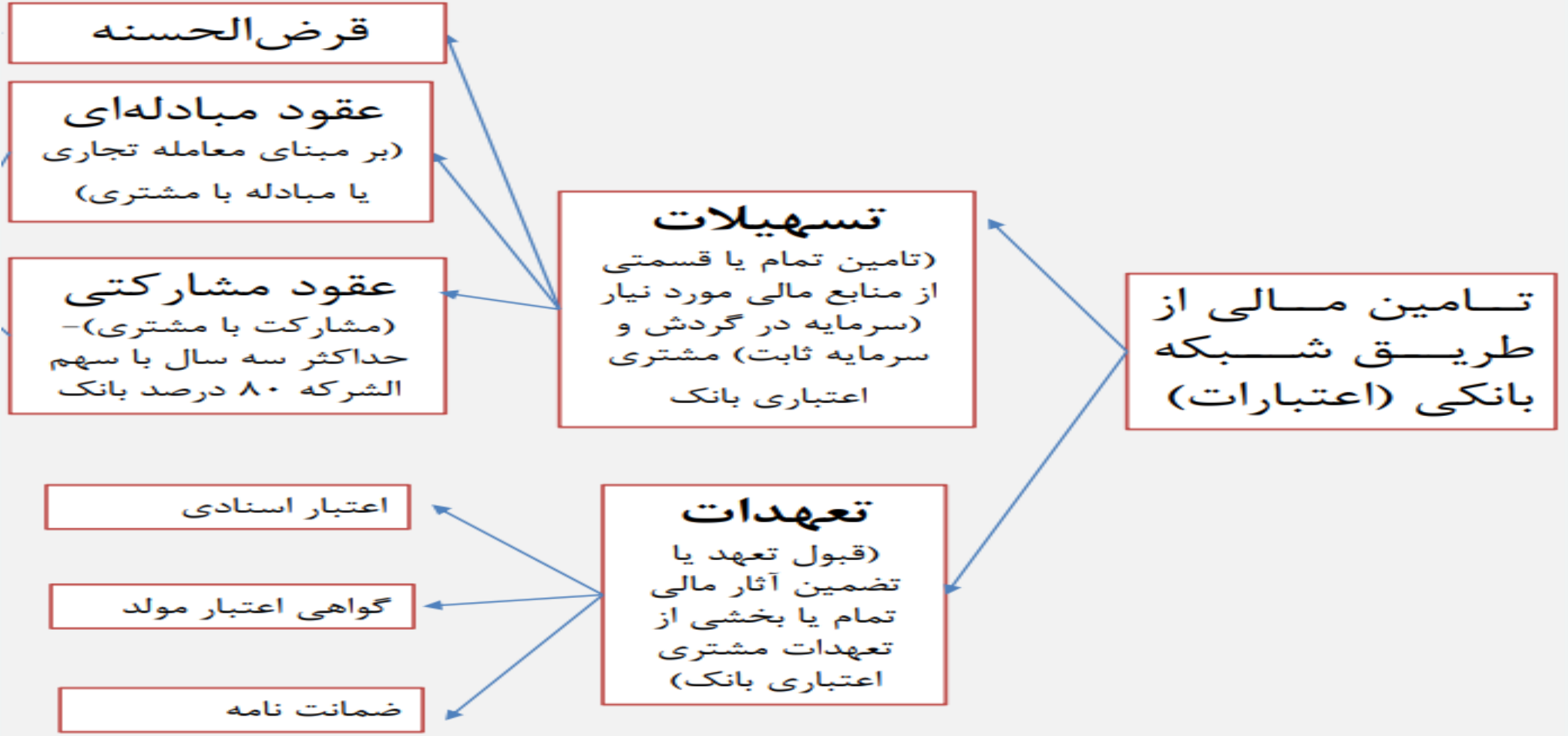
سایر

نظام بانکی

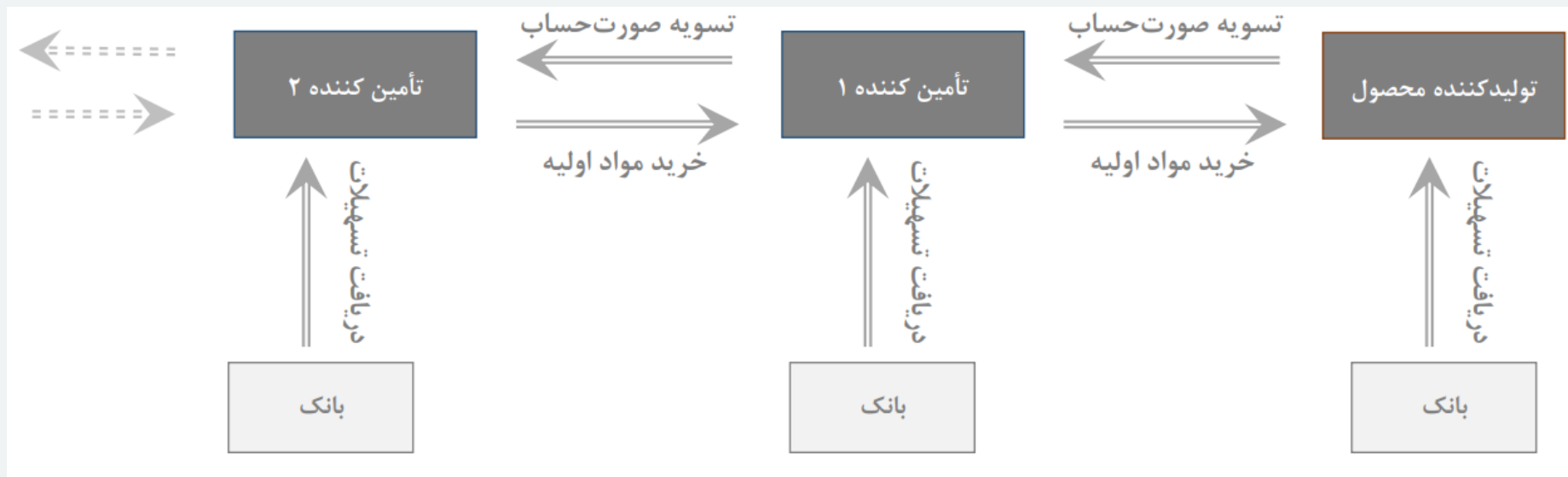
سرمایه‌دگرگانش

محدوده بحث

انواع روش‌های تامین مالی از طریق شبکه بانکی در کشور

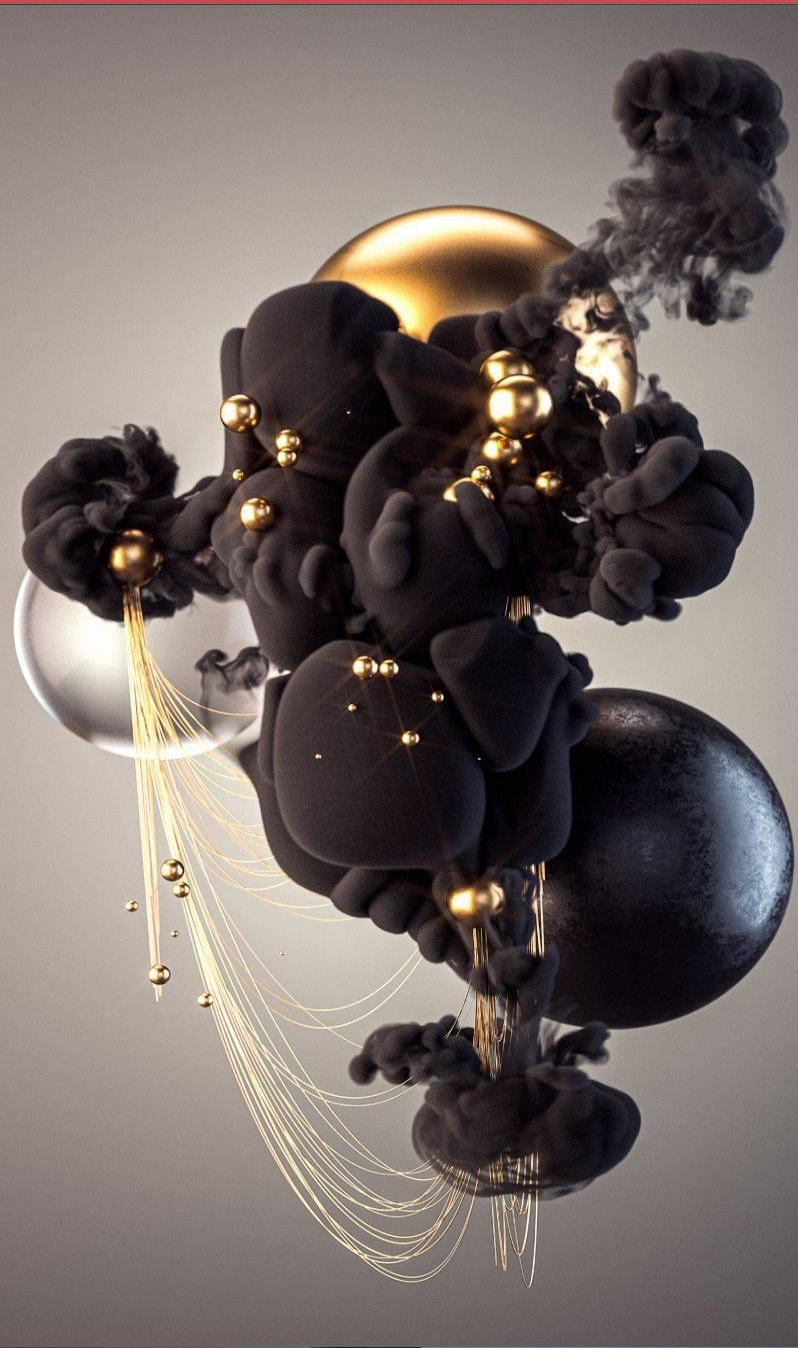

شکل سنتی تأمین مالی در زنجیره‌های تولیدی

معایب روش‌های سنتی تامین مالی (دریافت تسهیلات از بانکها):

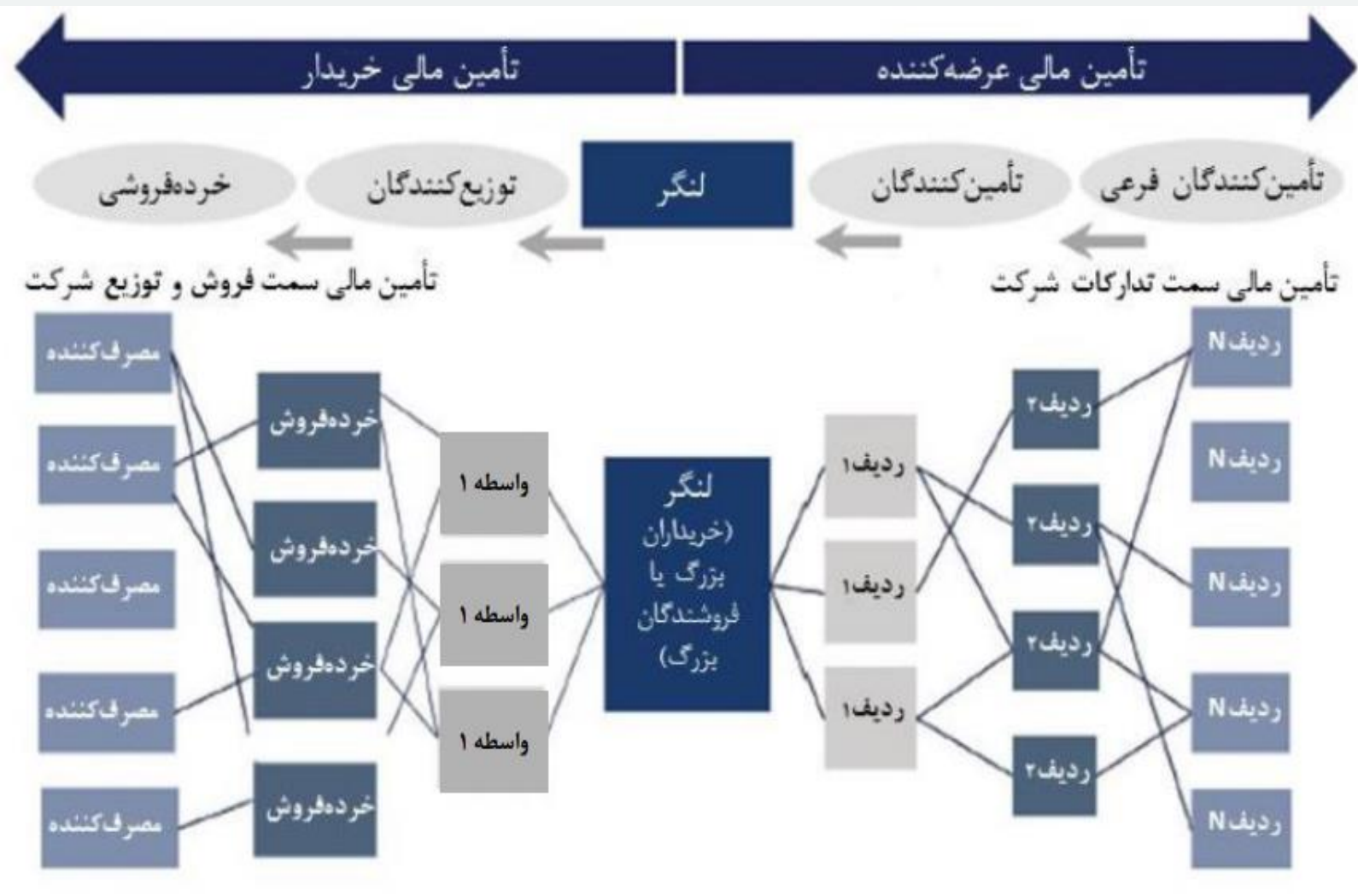
- زمان‌بر بودن دریافت تسهیلات بانکی سرمایه در گردش،
- دشوار بودن دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به تسهیلات،
- تمایل اندک بانکها به اعطای تسهیلات به بخش‌های تولیدی در شرایط بالا بودن انتظارات تورمی،
- ناممکن بودن نظارت کامل بر گردش مالی
- تکالیف بیش از ظرفیت بانکها و تشدید ناترازی آنها
- پرهزینه بودن تامین مالی از بازارهای غیررسمی،
- فقدان ابزارها و بازارهای مالی مناسب برای تهاتر مطالبات و بدهی بنگاه‌های تولیدی،
- دریافت تسهیلات به‌طور موازی توسط تمامی حلقه‌های تولید،
- احتمال انحراف منابع مالی از چرخه تولید،
- تشدید ریسک مطالبات غیر جاری بانکها
- افزایش هزینه تمام شده محصول

مدل مبتنی بر تامین مالی زنجیره تامین (رویکرد جدید)

□ تامین مالی زنجیره‌ای در زنجیره‌های مختلف صنعتی قابل کاربرد است. به این شکل که تنها یک حلقه در زنجیره به شبکه بانکی مراجعه کرده و پس از آن، تعهد ایجاد شده توسط آن حلقه به سایر حلقه‌های زنجیره منتقل می‌شود و در واقع کل زنجیره با یک تاخیر زمانی از آن تامین مالی صورت گرفته (تعهد ایجاد شده توسط حلقه اول) بهره‌مند می‌شود.

□ این فرآیند بسته به شیوه‌های مختلف تامین مالی زنجیره‌ای هم به خریداران و هم تامین‌کنندگان قابل انتقال است. در این فرآیند یکی از حلقه‌های زنجیره به عنوان حلقه لنگر شناسایی می‌شود. حلقه لنگر حلقه‌ای است که با توجه به موقعیت خود در زنجیره قدرت اعمال نظر بیشتری داشته و معمولاً حلقه‌های دیگر برای تنظیم قواعد بازی به نوعی پیرو آن هستند.

مزایای تامین مالی زنجیره‌ای

□ **مزایا برای بانکها:** کاهش مطالبات غیرجاری بانکها، کمک به بهبود شاخص‌های سلامت بانکی، افزایش تنوع و تعمیق بازارهای مالی، پایدارسازی ترازنامه بانکها، زمینه‌سازی برای اصلاح نظام بانکی

□ **مزایا برای بنگاه‌ها:** تسریع و تسهیل فرایند تأمین مالی سرمایه در گردش، کاهش هزینه تأمین مالی و کاهش هزینه تمام‌شده، کاهش نیاز به دریافت تسهیلات جدید سرمایه در گردش، تقویت روابط پایدار بین تولیدکننده و تامین‌کننده، افزایش سهم روش‌های تامین مالی غیرمبتنی بر منابع بانکی، کمک به توزیع غیرمتمرکز و فراگیر منابع بانکی در کشور

□ **مزایا برای اقتصاد کلان:** کاهش انحراف منابع و افزایش کارایی تخصیص منابع، افزایش شفافیت و نظارت‌پذیری جریان مالی اقتصاد، کمک به رفع چرخه‌های ناترازی در نظام مالی کشور، جایگزین مناسب‌تر و کاراتر برای سیاست‌های هدایت اعتبار، کنترل نقدینگی و خلق پول در بانکها

□ در شکل ایده‌آل تامین مالی زنجیره‌ای، یک نهاد به ارائه خدمات مرتبط با تامین مالی زنجیره‌ای می‌پردازد و ارائه‌کننده پلتفرم و فراهم‌کننده شرایط مورد نیاز برای انتقال تعهدات بین حلقه‌های مختلف زنجیره برای شکل‌دهی به فرآیند تامین مالی زنجیره‌ای به صورت کامل است. سکوه‌ای تبادل اطلاعات (پلتفرم‌ها) زیرساخت‌های الکترونیکی هستند که امکان یکپارچگی جریان اطلاعاتی، مالی و لجستیکی را برای تصمیم‌گیران فراهم می‌کنند، به گونه‌ای که فرآیند تامین مالی بنگاه‌های زنجیره به صورت پیوسته، مبتنی بر جریان واقعی کالا و خدمات امکان‌پذیر گردد.

□ خدمات ارائه شده از سوی این نهاد شامل طراحی، ایجاد، توسعه و راهبری سکوی تبادل اطلاعات بین اجزای زنجیره تامین، ایجاد و نگهداری بانک اطلاعات مشتریان، داده‌پردازی و داده‌کاوی گردش مالی و تجاری مربوط به زنجیره‌های تامین و سایر نیازهای فناوری اطلاعات مرتبط با تامین مالی زنجیره‌ای است.

□ پلتفرم‌های توسعه‌یافته در دنیا شامل پلتفرم‌های فین‌تکی، بانکی و شرکتی هستند. بالغ‌ترین نوع این پلتفرم‌ها از نوع شرکتی هستند که نمونه بسیار بارز و موفق آن، مدل توسعه یافته در شرکت زیمنس است. با وجود تنوع موجود در این زمینه، تمام پلتفرم‌های موجود در این زمینه در ایران (از قبیل سکوک بانک ملی، سامیار بانک ملت و اکوتام بانک تجارت)، بانکی هستند.

شیوه‌های تامین مالی زنجیره‌ای

۱- تامین مالی زنجیره‌ای مبتنی بر حساب‌های پرداختی

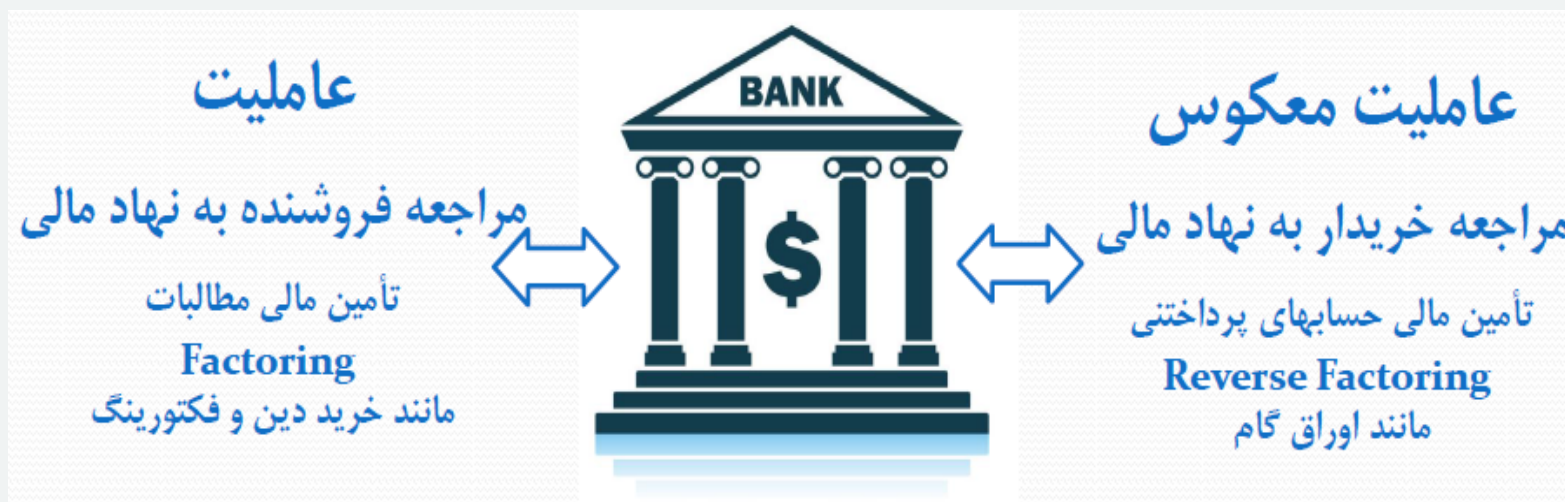
- تامین مالی پرداختی‌ها (عاملیت معکوس)
- تنزیل پویا
- تمدید پرداختی‌ها

۲- تامین مالی زنجیره‌ای مبتنی بر حساب‌های دریافتی

- تنزیل دریافتی‌ها
- عاملیت (فاکتورینگ)
- فور فیتینگ
- تامین مالی مبتنی بر استقراض:

۳- سایر شیوه‌های تامین مالی زنجیره‌ای

- تامین مالی سفارش خرید
- تامین مالی موجودی انبار
- تامین مالی توزیع‌کننده

ابزارهای تامین مالی زنجیره‌ای در ایران

در سطح عملیاتی، ابزارهای بانکی که نهایتاً بنگاه اقتصادی از طریق این ابزارها نسبت به تامین مالی اقدام خواهد کرد شامل برات الکترونیک، سفته الکترونیکی، کارت اعتباری، اعتبارات اسنادی داخلی مدت‌دار، اوراق گواهی اعتبار مولد (گام) و سایر ابزارهای مالی و تجاری مجاز که موسسه اعتباری با بکارگیری آن می‌تواند اقدام به ارائه خدمات تامین مالی زنجیره‌ای و گردش اعتبار در طول زنجیره‌های تامین نماید. (بند ۱-۶ و ماده ۱۶ دستورالعمل ارائه خدمات تامین مالی زنجیره تامین ابلاغی ۱۴۰۰/۰۹/۲۹ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران) است.

در خصوص روش عاملیت معکوس در حال حاضر دو ابزار اوراق گام و برات الکترونیک معرفی شده و قوانین مربوطه تنظیم و ابلاغ شده است. در مورد عاملیت نیز در حال حاضر روش خرید دین و فاکتورینگ مورد توجه است.

اوراق گام (گواهی اعتبار مولد):

تعریف: اوراقی است که نشان‌دهنده بدهی قطعی متعهد به متقاضی است و بر مبنای عقد ضمان به عاملیت و ضمانت موسسه اعتباری صادر می‌گردد.

این اوراق برگه ضمانت دارای اعتبار است که بانک‌های عامل با اعتبارسنجی از شرکت‌های خواهان (خریدار مواد اولیه) آن را در وجه شرکت فروشنده صادر می‌کند. به این ترتیب خریدار می‌تواند بر مبنای این اوراق و بدون پرداخت وجه، ماده اولیه را دریافت کرده و نسبت به تبدیل آن به محصول و فروش در بازار اقدام کند و مبلغ آن را در زمان مقرر به بانک پرداخت کند. فروشنده نیز این امکان را خواهد داشت که نسبت به انتقال آن به حلقه بعدی خود اقدام نماید یا تا سررسید اوراق آن‌ها را نزد خود نگهداری کرده و در نهایت مبلغ اسمی قرارداد را دریافت کند یا اینکه بتواند مقداری از ارزش آن را در بازار سرمایه با نرخ‌های تنزیل موجود نقد کند. در این خصوص اصطلاحات زیر به کار می‌روند:

❑ **متعهد:** شخص حقوقی که بابت تامین سرمایه در گردش جهت خرید کالا و خدمت از موسسه اعتباری، تقاضای صدور اوراق گام می‌نماید.

❑ **متقاضی:** شخص حقیقی یا حقوقی که بابت مطالبات خود اوراق گام را دریافت می‌کند.

❑ **بدهکار:** شخص بدهکار به دستگاه‌های اجرایی مجاز

برخی از ویژگی‌های تامین مالی از طریق اوراق گام به شرح زیر می‌باشد:

- ❑ معافیت از آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان و اشخاص مرتبط
- ❑ حد اعتباری معادل دو برابر فروش سال قبل بنگاه متعهد
- ❑ سررسید از ۱ ماه تا ۱۲ ماه
- ❑ قابلیت انتقال کل یا بخشی از اوراق گام بابت خرید کالا . خدمات توسط هر یک از دارندگان اوراق
- ❑ امکان انتقال اوراق به دفعات نامحدود بابت خرید کالا و خدمات
- ❑ امکان تنزیل اوراق در بازار سرمایه یا فروش اوراق خارج از بازار سرمایه در قالب خرید دین به نرخ توافقی
- ❑ بازپرداخت مبلغ اوراق به دارنده اوراق در سررسید با ضمانت بانک
- ❑ امکان استفاده از اوراق گام در معاملات بورس کالا
- ❑ قابلیت استفاده از ابزار و گردش کامل اوراق بدون نیاز به تنزیل
- ❑ امکان تنزیل ۲۵ درصد ارزش اوراق در حلقه اول، ۵۰ درصد در حلقه دوم و ۷۵ درصد در حلقه سوم
- ❑ اعطای مجوز صدور ۳۵۰ همت ابزارهای تامین مالی زنجیره‌ای به کل شبکه بانکی در سال ۱۴۰۳ از سوی بانک مرکزی

در تاریخ ۲/۱۲/۱۴۰۲ هیئت وزیران «آئین‌نامه اجرایی پذیرش اوراق گواهی اعتبار مولد (گام) در دستگاه‌های اجرایی» را

تصویب کرد و در تاریخ ۱۳/۱۲/۱۴۰۲ از سوی معاون اول رئیس جمهور ابلاغ شد که بر اساس آن:

- هر شخص می‌تواند حداکثر ۵۰ درصد بدهی خود به دستگاه‌های اجرایی را با اوراق گام پرداخت کند.
- دستگاه اجرایی موظف است در صورت درخواست از سوی شخص بدهکار، نسبت به صدور تاییدیه دستگاه اجرایی و پذیرش اوراق گام با ترتیب پرداخت بدهی به قیمت اسمی اقدام نماید.
- دستگاه اجرایی موظف است حداقل ۲۰ درصد از بدهی شخص بدهکار را با اوراق گام تسویه نماید.
- بانک در صورت درخواست بدهکار، موظف به انتقال گام به دستگاه اجرای است.
- اوراق گام در زمان انتقال باید دارای مدت زمان تا سررسید کمتر از سه ماه و حداکثر تا پایان بهمن ماه هر سال باشد.
- دستگاه اجرایی فقط مجاز به نگهداری اوراق تا سررسید یا انتقال به سایر دستگاه اجرایی است.

محیط قانونی و مقرراتی تامین مالی زنجیره‌ای در ایران

بابت بدهی/ تعهدات	دستگاه اجرایی مجاز
بدهی مالیات و عوارض	سازمان امور مالیاتی
حقوق دولتی معادن	وزارت صنعت، معدن و تجارت و سازمان‌ها/ شرکتهای تابع آن
بدهی معوق حق بیمه	سازمان تامین اجتماعی
بدهی سازمان تامین اجتماعی	بیمارستان‌های دولتی و دانشگاه‌های علوم پزشکی
خوراک و سوخت	وزارت نفت و شرکتهای تابع آن
بدهی قبوض آب و برق	وزارت نیرو و شرکتهای تابع آن
حقوق ورودی	گمرک جمهوری اسلامی ایران
مسدودی ریالی بابت پیش‌پرداخت تخصیص ارز واردات	بانک یا موسسه اعتباری غیر بانکی مجاز

ابلاغیه به سازمان امور مالیاتی

۴- در اجرای ماده ۷ آیین نامه اجرایی مذکوره، بخشودگی آن بخش از جرائم تأخیر پرداخت بدعی که از طریق اوراق گام، پرداخت می گردد تا میزان صد درصد (۱۰۰٪) به مدیران کل امور مالیاتی تفویض می گردد. این تفویض قابل انتقال به معاونان و رؤسای ادارات امور مالیاتی حسب مورد خواهد بود.

۵- معاونت فناوری های مالیاتی موظف است پیگیری های لازم را برای برقراری ارتباط سیستمی انجام فرآیندهای مذکور با شبکه های بانکی بعمل آورد و تا زمان برقراری این امکان، تمهیدات لازم را برای ثبت سند ترتیب پرداخت فوق و همچنین اخذ گزارش های لازم مطابق این دستورالعمل اعمال نماید.

۶- مفاد این دستورالعمل در مورد اوراق گام در اجرای تبصره (۳) ماده (۳) آیین نامه صدورالاشاره بوده و نحوه عمل جهت اوراق گام تبصره ۴ ماده ۳ موضوع اوراق گام منتقل شده به بازار سرمایه، پس از صدور سازوکار اجرایی توسط سازمان بورس و اوراق بهادار ابلاغ خواهد شد.

به پیوست تصویب نامه شماره ۲۲۸۹۲۶ت/۲۲۱۹۹ت، مورخ ۱۴۰۲/۱۲/۱۳ حیات محترم وزیران موضوع آیین نامه اجرایی پذیرش اوراق گامی اعتبار مولد (گام) در دستگاه های اجرایی جهت اجرا ابلاغ می گردد. در این ارتباط مقرر می داری در موارد درخواست مؤدی برای ترتیب پرداخت مالیات و عوارض از طریق اوراق گام، ادارات کل امور مالیاتی اقدامات زیر را به عمل آورند:

۱- در موارد درخواست مؤدی منتهی بر ترتیب پرداخت بدعی از طریق اوراق گام، ادارات کل امور مالیاتی موظفند نسبت به صدور تأییدیه (موضوع بند ۱۰ ماده (۱) آیین نامه) عنوان بانک عامل یا موسسه اعتباری غیربانکی مجاز حامل منتهی بر پذیرش اوراق یا ذکر مبلغ مورد پذیرش (حداکثر تا سقف ۵۰ درصد بدعی موضوع ماده ۲ آیین نامه صدورالاشاره) و درخواست انتقال اوراق به نام سازمان امور مالیاتی کشور (اداره کل امور مالیاتی ذیربط) به همراه شناسه ملی اداره کل اقدام نمایند.

تبصره ۱) اوراق گام مشمول این آیین نامه در زمان انتقال، باید دارای مدت زمان تا سررسید حداکثر سه ماه تا سررسید و تا انتهای بهمن ماه سال مالی پذیرش اوراق باشد (ماده ۲ آیین نامه اجرایی صدورالاشاره).

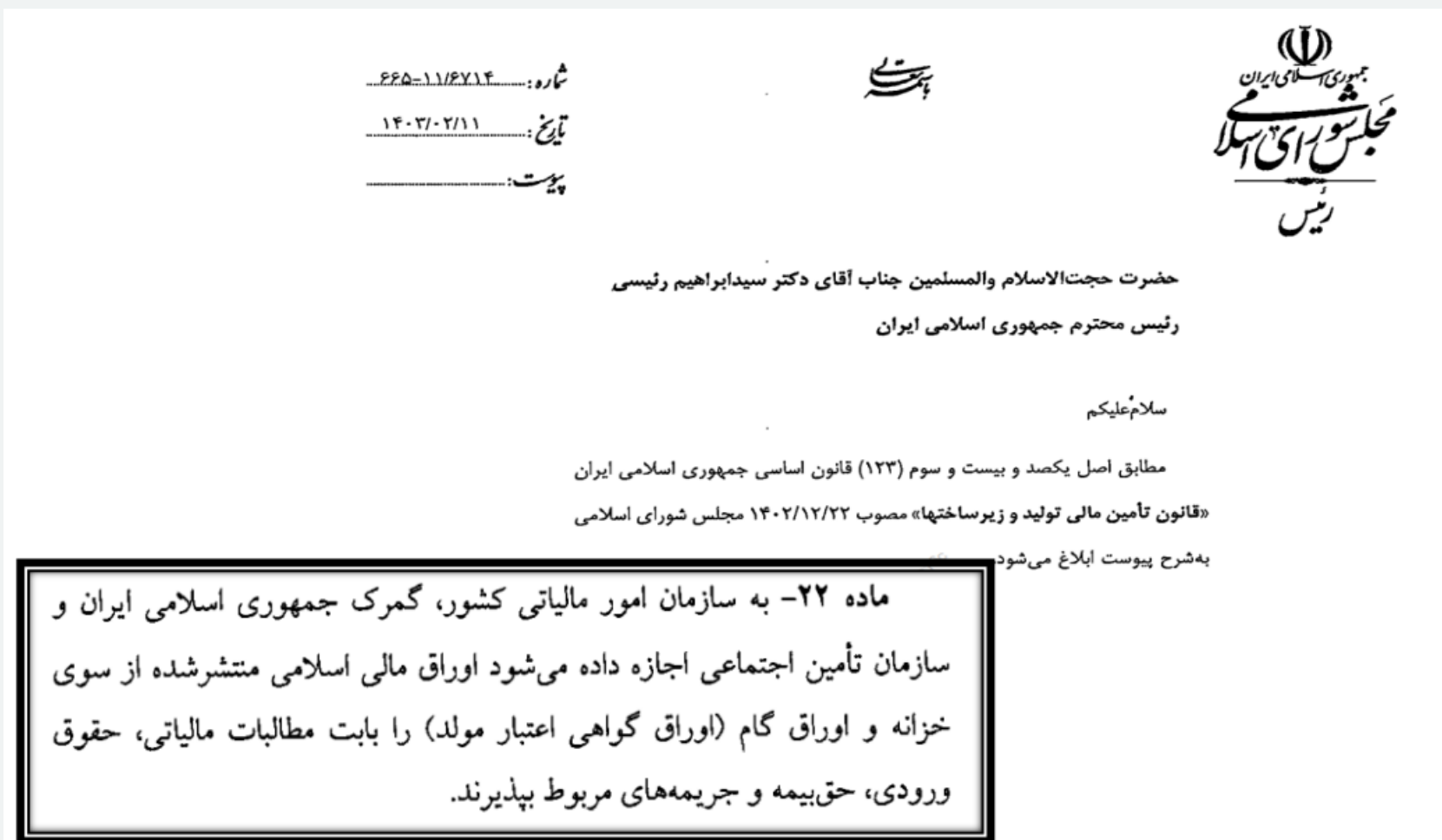
تبصره ۲) ادارات کل امور مالیاتی می بایست با رعایت مقررات نسبت به وصول و یا تسلیط مانده بدعی مودی، اقدام مقتضی نمایند.

۲- پس از انتقال اوراق گام به نام سازمان امور مالیاتی و اعلام مراتب از سوی بانک عامل یا موسسه اعتباری غیربانکی مجاز حامل، اوراق مذکور به عنوان سند ترتیب پرداخت بدعی به سررسید اوراق، توسط اداره کل امور مالیاتی ذیربط در سامانه های عملیاتی سازمان حسب مورد ثبت گردد.

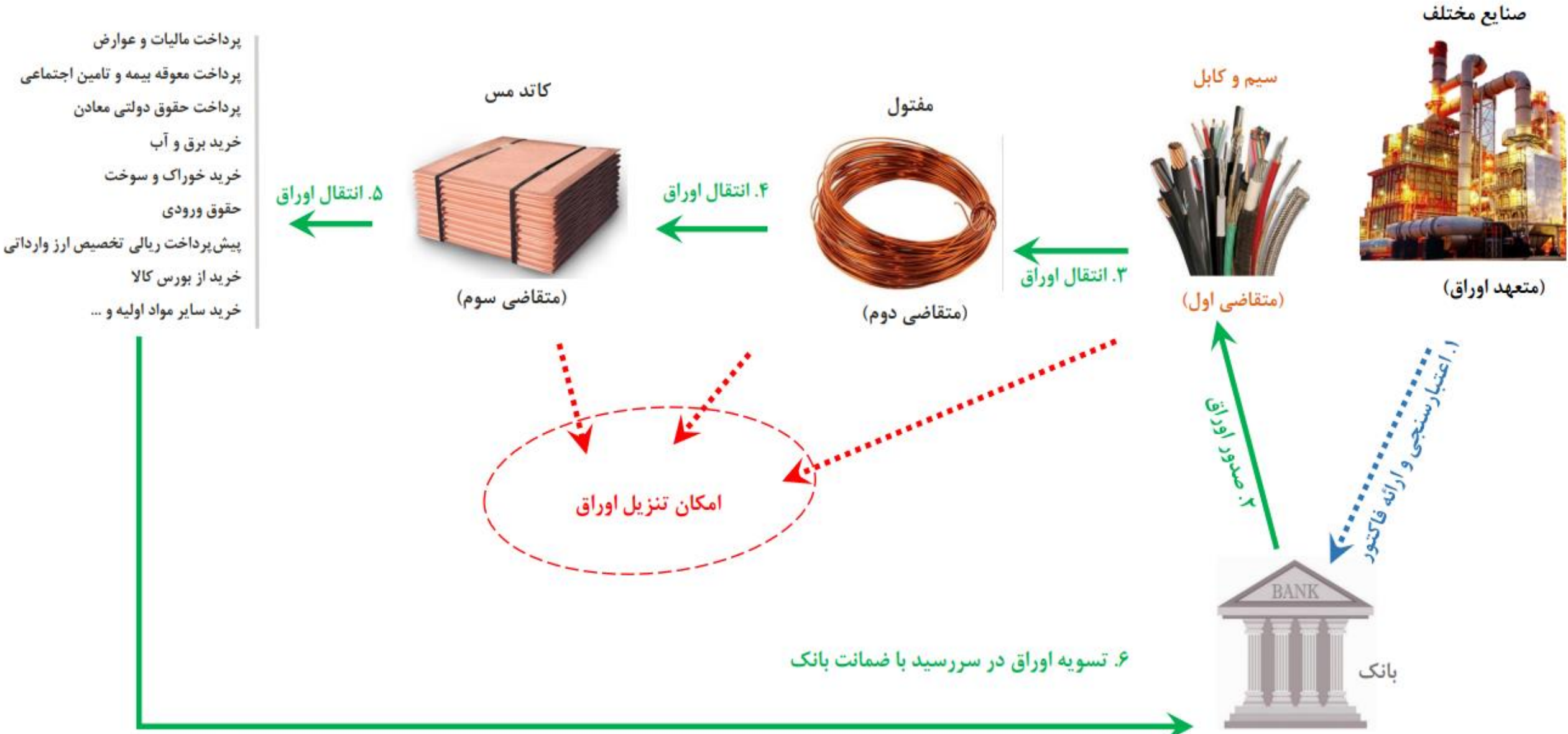
۳- ادارات کل امور مالیاتی موظفند ۱۰ روز قبل از سررسید اوراق، مراتب را با صدور قبض پرداخت از طریق سند ترتیب پرداخت بند ۲، به بانک عامل یا موسسه اعتباری غیربانکی مجاز حامل جهت واریز به حساب اداره کل امور مالیاتی نزد خزانه ارسال نمایند.

سید محمدعلی سحابی
رئیس کل سازمان امور مالیاتی کشور

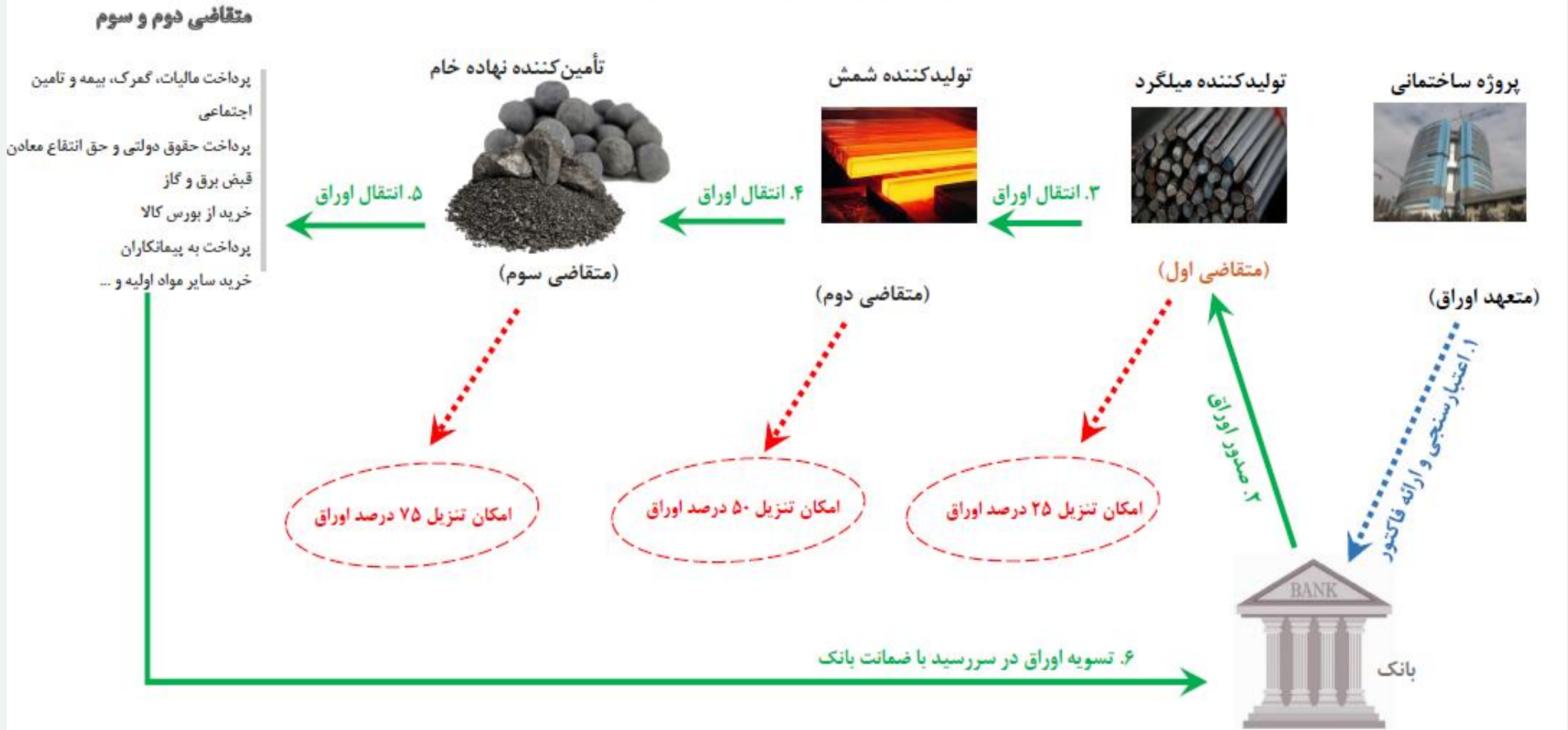
در تاریخ ۱۴۰۳/۱۲/۱۱ «قانون تامین مالی تولید و زیرساخت‌ها» به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. بر اساس ماده ۲۲ این قانون به سازمان امور مالیاتی کشور، گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان تامین اجتماعی اجازه داده شد اوراق مالی منتشر شده از سوی خزانه و اوراق گام (اوراق گواهی اعتبار مولد) را بابت مطالبات مالیاتی، حقوق ورودی، حق بیمه و جریمه‌های مربوط بپذیرند.

فرایند تأمین مالی با اوراق گام در زنجیره مس

فرایند تأمین مالی با اوراق گام در زنجیره فولاد

فرایند تأمین مالی مبتنی بر پلتفرم SCF

با تشکر از توجه شما